

Analyzing the Environmental Impacts of Tourism in Urban Historical context: A Meta-Methodological Study

Hamideh Boghrati– Department of Urban Planning, Ma.C., Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

Toktam Hanaee¹ - Department of Urban Planning, Ma.C., Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

Submitted: 07 June 2025 Revised: 05 August 2025 Accepted: 09 August 2025 Available online: 25 August 2025

Highlights

- This study integrates a meta-method approach with a systematic review of 28 Web of Science articles (2010–2024) to develop a comprehensive framework for assessing tourism impacts on historical urban areas.
- The proposed framework supports urban planners and heritage managers by identifying methodological gaps and promoting integrated mixed-method approaches.
- The study highlights the limited attention paid to socio-cultural dimensions despite their importance for sustainable tourism management.
- The framework contributes to evidence-based decision-making for balancing tourism development with heritage conservation.

Extended Abstract

Introduction

The rapid growth of tourism has generated considerable economic and cultural benefits while simultaneously imposing increasing environmental pressures on historical urban areas and local ecosystems (UNWTO, 2020). High tourist concentrations contribute to pollution, traffic congestion, excessive waste generation, and the degradation of cultural landscapes, threatening both environmental quality and social sustainability (Ricaurte et al., 2023). These challenges are particularly evident in historical urban fabrics and World Heritage Sites, where sensitive physical structures and cultural values require careful protection (García-Hernández et al., 2017; Yawer et al., 2022).

In developing countries such as Iran, limited environmental planning and fragmented policymaking have reduced the effectiveness of tourism impact assessment (Sharpley & Telfer, 2014). Despite possessing exceptional cultural and historical assets (UNESCO, 2021), many Iranian historic cities have experienced increasing environmental degradation, pressure on natural resources, and deterioration of heritage sites as tourism has expanded (Holden, 2016). Mashhad, Iran's largest religious tourism destination, exemplifies these challenges, receiving millions of visitors annually while facing growing environmental and infrastructural pressures (Statistical Center of Iran, 2022).

Although previous studies have examined tourism impacts using either quantitative or qualitative approaches, few have integrated both perspectives within a comprehensive methodological framework. Assessing environmental impacts in historical urban areas requires the simultaneous analysis of measurable indicators, such as pollution and traffic, alongside qualitative dimensions, including stakeholder perceptions and socio-cultural change. Therefore, this study adopts a meta-method approach to review existing methodological practices and answer the following research question:

How can a meta-method approach provide a more comprehensive framework for assessing the environmental impacts of tourism on historical urban fabrics than conventional research methods?

¹ Correspondence: t.hanaee@iau.ac.ir

Theoretical Framework

This study is grounded in sustainable development theory (Brundtland, 1987) and the concept of sustainable tourism, which seeks to balance economic development, environmental protection, and socio-cultural well-being. In historical urban environments, uncontrolled tourism growth has intensified environmental degradation while placing increasing pressure on cultural heritage and local communities (Gössling & Hall, 2005; Holden, 2016).

The research adopts a meta-method approach (Sterman, 2000; Watkins et al., 2010), which integrates qualitative and quantitative evidence to capture the multidimensional nature of tourism impacts. Unlike mono-method studies, this approach combines environmental indicators—such as pollution, traffic, and resource consumption—with qualitative evidence derived from stakeholder experiences and cultural perspectives.

The methodological framework is further organized using the Saunders Research Onion (Saunders et al., 2016), which structures the research process across philosophical assumptions, methodological choices, research strategies, data collection, and analytical techniques, thereby ensuring methodological transparency and reproducibility.

Methodology

This applied research employs a meta-method approach based on a Systematic Literature Review (SLR) of peer-reviewed articles indexed in the Web of Science database between 2010 and 2024. Following predefined inclusion and exclusion criteria, 28 articles were selected for detailed analysis.

A structured coding framework was developed in MAXQDA to extract information on research philosophy, methodological approach, research strategy, data collection techniques, analytical methods, and software applications, including NVivo, ATLAS.ti, SPSS, GIS, and Excel.

The Saunders Research Onion served as the organizing framework for integrating methodological layers, while triangulation was employed to validate coding consistency and compare findings across multiple studies. This process enabled the identification of dominant methodological trends, existing research gaps, and opportunities for developing a comprehensive framework for tourism impact assessment in historical urban contexts.

Results and Discussion

The review identified several methodological and thematic trends across the 28 selected studies. From a thematic perspective, natural resource consumption (56%), transportation systems (68%), and economic development (60%) received the greatest research attention. In contrast, socio-cultural dimensions—particularly quality of life, community well-being, and cultural identity—remain comparatively underexplored despite their importance for sustainable tourism management.

Methodologically, mixed-method approaches were the most frequently adopted (14 studies, 50%), followed by qualitative (9 studies, 32%) and quantitative approaches (5 studies, 18%). Interpretivism emerged as the dominant research philosophy, reflecting the importance of stakeholder perspectives and contextual understanding. Similarly, the inductive approach and case study strategy each accounted for 20 studies (71%), with Safranbolu, Bordeaux, Porto, and Pingyao representing the most frequently investigated cases.

Document analysis was the primary data collection method (17 studies), followed by interviews (10 studies) and observation (9 studies), whereas questionnaires were comparatively less common (4 studies). Among analytical tools, NVivo was the most frequently applied qualitative software, while descriptive statistics remained the dominant quantitative technique, with relatively limited use of advanced methods such as regression analysis and spatial modeling.

The review also identified persistent methodological challenges, including limited stakeholder representation, interviewer and respondent bias, restricted generalizability of case-study findings, incomplete sampling frameworks, and the substantial resources required for mixed-method research.

Overall, the findings demonstrate that comprehensive tourism impact assessment requires integrating quantitative indicators—including pollution, traffic, and resource consumption—with qualitative evidence related to stakeholder perceptions, cultural values, and community experiences. Such integration provides a more comprehensive understanding of environmental and socio-cultural changes than either approach can achieve independently.

Conclusion

This study demonstrates that a meta-method approach, supported by a systematic literature review and qualitative–quantitative synthesis, provides a comprehensive framework for assessing the environmental, social, and economic impacts of tourism on historical urban fabrics.

The analysis of 28 Web of Science articles (2010–2024) indicates that environmental issues, transportation systems, and economic development dominate current research, whereas socio-cultural dimensions remain insufficiently addressed despite their significant role in sustainable tourism. Methodologically, mixed-method approaches outperform mono-method designs by integrating measurable environmental indicators with stakeholder experiences and contextual knowledge.

The proposed framework offers a practical decision-support tool for urban planners, heritage managers, and policymakers by facilitating evidence-based tourism management while balancing heritage conservation and local development. Its application is particularly relevant to rapidly growing tourism destinations in Iran, such as Mashhad, where increasing visitor numbers place considerable pressure on historical environments and urban infrastructure.

Furthermore, the framework is transferable to other historic cities in Iran—including Isfahan, Shiraz, Yazd, Tabriz, and Kashan—as well as comparable international contexts. Future studies are encouraged to expand the empirical application of this framework through larger datasets, advanced analytical techniques such as spatial regression and system dynamics, and more systematic investigation of socio-cultural dimensions, including resident perceptions, cultural identity, and social equity.

Keywords

Historical Urban Fabrics; Sustainable Tourism; Environmental Impact Assessment; Mixed Methods; Meta-Method Approach.

Citation: Boghrati, H., Hanaei, T. (2026) Analyzing the Environmental Impacts of Tourism in Urban Historical context: A meta-Methodological Study, *Motaleate Shahri*, 15 (58), 51–66. Doi: 10.22034/urbs.2025.143886.5174.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Motaleate Shahri. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited

تحلیل تأثیرات گردشگری بر محیط زیست در بافت تاریخی: مطالعه فرا روش

حمیده بقراطی - دانشجوی دکتری، گروه شهرسازی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

تکتم حنایی^۱ - دانشیار، گروه شهرسازی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۷ خرداد ۱۴۰۴ تاریخ بازنگری: ۱۴ مرداد ۱۴۰۴ تاریخ پذیرش: ۱۸ مرداد ۱۴۰۴ تاریخ انتشار آنلاین: ۳ شهریور ۱۴۰۴

چکیده

افزایش فشارهای زیست‌محیطی و تهدیدات وارده به میراث فرهنگی در مناطق تاریخی، ابعاد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی این مناطق را تحت تأثیر قرار داده و ارزیابی جامع این پیامدها را با چالش روبه‌رو کرده است. پیچیدگی ناشی از تعدد متغیرهای محلی و منطقه‌ای، شکل‌گیری چارچوب‌های تحلیلی یکپارچه و عملیاتی را دشوار کرده است. این پژوهش با هدف طراحی چارچوب روش‌شناختی نوین برای ارتقای دقت و کارایی ارزیابی اثرات زیست‌محیطی گردشگری در بافت‌های تاریخی، از طریق رویکرد فرا روش (Meta-Method) و با ترکیب روش‌های کیفی-کمی انجام شده است. داده‌ها از طریق مرور سیستماتیک ۲۸ مقاله منتخب از پایگاه‌های معتبری مانند Web of Science گردآوری شدند و با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA در چارچوب کدگذاری موضوعی تحلیل کیفی گردیدند. فرآیند پژوهش شامل سه مرحله اصلی است. در ابتدا شناسایی ملاحظات روش‌شناختی در مطالعات پیشین، سپس، تحلیل انتقادی چالش‌های روش‌شناختی (ابزار گردآوری داده‌ها، نمونه‌گیری و تحلیل) و در انتها طراحی الگوی ترکیبی مبتنی بر ادغام داده‌های کمی (نظیر سهم عوامل تأثیرگذار) و کیفی (نظیر دیدگاه ذی‌نفعان محلی) انجام شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که در مطالعات پیشین، تمرکز غالب بر سنجش کمی متغیرهایی مانند مصرف منابع طبیعی توسط گردشگران (۵۶٪)، سیستم حمل‌ونقل (۶۸٪) و توسعه اقتصادی (۶۰٪) بوده است، در حالی که ابعاد اجتماعی-فرهنگی و نقش ذی‌نفعان محلی به‌صورت نظام‌مند مورد توجه قرار نگرفته است. نوآوری روش‌شناختی این پژوهش در تلفیق مرور سیستماتیک با تحلیل کیفی عمیق، استفاده از ابزارهای ترکیبی (پرسشنامه‌های ساختاریافته و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته) و ادغام دیدگاه‌های ذی‌نفعان محلی در فرآیند تحلیل نهفته است. این رویکرد امکان شناسایی همزمان الگوهای کلان را از طریق داده‌های کمی و لایه‌های پنهان تعارضات را از طریق داده‌های کیفی فراهم می‌کند که در مطالعات پیشین عمدتاً به‌صورت مجزا بررسی شده‌اند. نتایج تأکید می‌کند که به‌کارگیری چارچوب‌های تطبیقی و روش‌شناسی ترکیبی در مطالعات آینده می‌تواند شکاف میان ارزیابی‌های کمی صرف و تحلیل‌های کیفی منفعل را پر کرده و به سیاست‌گذاری‌های پایدار در مدیریت گردشگری تاریخی منجر شود.

واژگان کلیدی: تحلیل کیفی-کمی، مرور سیستماتیک، ذی‌نفعان محلی، روش‌شناسی ترکیبی، گردشگری پایدار.

نکات برجسته

- این پژوهش با تلفیق رویکرد فراروش و مرور سیستماتیک ۲۸ مقاله از پایگاه (Web of Science ۲۰۱۰-۲۰۲۴) یک چارچوب روش‌شناختی جامع برای ارزیابی اثرات زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی گردشگری بر بافت‌های تاریخی ارائه می‌دهد.
- چارچوب حاصل به عنوان یک ابزار راهبردی پشتیبان تصمیم‌گیری عمل می‌کند و به برنامه‌ریزان شهری و مدیران میراث فرهنگی امکان می‌دهد تا شکاف‌های پژوهشی مهم (مانند کم‌توجهی به ابعاد اجتماعی-فرهنگی) را شناسایی، راهبردهای ترکیبی (کمی-کیفی) طراحی کنند و از روش‌های صرفاً کمی یا کیفی فراتر روند.
- از آنجا که کشورهای نظیر ایران با فشارهای بی‌سابقه زیست‌محیطی ناشی از رشد سریع گردشگری بدون برنامه‌ریزی جامع روبه‌رو هستند، مسئله توازن میان حفاظت از میراث تاریخی و توسعه گردشگری به دغدغه‌ای مرکزی برای حکمرانی پایدار شهری تبدیل شده است.

۱. مقدمه

در سطح جهانی، رشد سریع صنعت گردشگری علاوه بر ایجاد مزایای اقتصادی و فرهنگی، فشارهای بی‌سابقه‌ای بر محیط‌زیست و اکوسیستم‌های محلی وارد نموده است (UNWTO, 2020). حضور بیش از حد گردشگران در این فضاها موجب افزایش آلاینده‌ها، ترافیک سنگین و تولید زباله‌های بیش از حد می‌شود که به مرور زمان تأثیرات منفی بر محیط‌زیست و همچنین بر پایداری اجتماعی و فرهنگی این مناطق به همراه دارد (Ricaurte et al., 2023). ارزیابی اثرات زیست‌محیطی گردشگری در مناطق تاریخی به عنوان یکی از موضوعات حیاتی در حوزه شهرسازی و پایداری مطرح است (García-Hernández et al., 2017)؛ به‌طوری که این اثرات، به‌ویژه در بافت‌های تاریخی و مناطق میراث جهانی که دارای زیرساخت‌های حساسی هستند، به شکل شدیدتری نمود پیدا کرده و در بلندمدت تهدیدی برای ارزش‌های فرهنگی و تاریخی محسوب می‌شوند (Yawer et al., 2022). در کشورهای درحال‌توسعه نظیر ایران، ضعف در سیاست‌گذاری و فقدان برنامه‌ریزی جامع منجر به عدم دستیابی به نتایج مطلوب در ارزیابی اثرات زیست‌محیطی گردیده است (Sharpley & Telfer, 2014). ایران به عنوان یکی از کهن‌ترین تمدن‌های جهان، دارای میراث فرهنگی، تاریخی و طبیعی منحصر به فردی است که آن را به یکی از جذاب‌ترین مقاصد گردشگری جهانی تبدیل نموده است (UNESCO, 2021). با این حال رشد صنعت گردشگری در این کشور، به‌ویژه در مناطق تاریخی و فرهنگی، چالش‌های زیست‌محیطی و اجتماعی متعددی مانند افزایش فشار بر منابع طبیعی، آلودگی محیط زیست و تخریب بافت‌های تاریخی را به همراه داشته است (Holden, 2016). به عنوان نمونه، شهر مشهد که به عنوان دومین کلانشهر ایران و مهم‌ترین قطب گردشگری مذهبی کشور شناخته می‌شود، به گردشگری به عنوان یکی از صنایع بزرگ جهانی، تأثیرات زیست‌محیطی قابل توجهی بر محیط‌های شهری و طبیعی ایجاد می‌کند. این تأثیرات شامل مصرف بیش از حد منابع طبیعی، تولید زباله، آلودگی‌های هوایی، آبی و خاکی و تغییر کاربری زمین است (Gössling & Hall, 2006). به‌ویژه در مناطق شهری با زیرساخت‌های ضعیف یا ظرفیت محدود، اثرات مخرب گردشگری به‌صورت چشمگیری نمود پیدا می‌کند (UNWTO, 2019).

دلیل وجود حرم مطهر امام رضا(ع) و جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی غنی، سالانه میزبان میلیون‌ها زائر و گردشگر است (Statistical Center of Iran, 2022). (Ebrahimzadeh, 2018). در این میان، ارزیابی تأثیرات زیست‌محیطی گردشگری در بافت‌های تاریخی، علاوه بر شناسایی مشکلات موجود، می‌تواند راهکارهایی برای مدیریت پایدار ارائه دهد (Rasoolimanesh et al., 2021). استفاده از مدل‌های فرا روش به عنوان یک ابزار تحلیلی جامع، امکان بررسی چندبعدی و سیستماتیک تأثیرات اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی را فراهم می‌آورد (Sterman, 2000). هدف این مقاله، بررسی و تحلیل روش‌های به‌کار رفته در مطالعات متعدد ارزیابی اثرات زیست‌محیطی گردشگری با تأکید بر بافت‌های تاریخی با استفاده از مدل‌های فرا روش است. در پژوهش‌های پیشین، اغلب از روش‌های کمی یا کیفی به‌طور انحصاری استفاده شده است، در حالی که ارزیابی تأثیرات در بافت‌های تاریخی مستلزم تحلیل همزمان داده‌های کمی (مانند شاخص‌های آلودگی و ترافیک) و کیفی (مانند تأثیرات اجتماعی و فرهنگی) است. بنابراین انتخاب رویکرد فرا روش به دلیل انعطاف‌پذیری در ترکیب داده‌های مختلف و توانایی شبیه‌سازی تأثیرات کوتاه‌مدت و بلندمدت، نوآوری پژوهش حاضر محسوب می‌شود. به عبارت دیگر مسئله اصلی تحقیق در این مقاله بر آن استوار است که چرا و چگونه استفاده از رویکرد فرا روش (با ابزار گردآوری داده ترکیبی و روش تحلیل پیشرفته) نسبت به روش‌های سنتی پژوهش‌های پیشین، توانسته است یک چارچوب جامع و دقیق برای ارزیابی تأثیرات زیست‌محیطی گردشگری در بافت‌های تاریخی ارائه دهد.

۲. چارچوب نظری

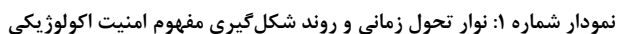
مفهوم توسعه پایدار برای نخستین بار در گزارش «آینده مشترک ما» (۱۹۷۸) معرفی شد که در آن توسعه به‌گونه‌ای تعریف گردید که نیازهای کنونی را بدون به خطر انداختن توانایی نسل‌های آینده در تأمین نیازهای خود برآورده سازد (Brundtland, 1987). این مفهوم به‌عنوان مدلی برای رشد اقتصادی بلندمدت ارائه شده است که بر ضرورت همزمان توجه به بقای نسل فعلی و عدم اشغال بیش از حد منابع نسل‌های آتی تأکید می‌کند. معرفی این مفهوم بیانگر آن است که الگوی توسعه اقتصادی پیشین که به قیمت محیط زیست بود، دیگر قابل قبول نیست و

توسعه آینده باید حفاظت از محیط زیست اکولوژیکی را همزمان با رشد اقتصادی در نظر بگیرد؛ بدین ترتیب کیفیت زندگی انسانی نمی‌تواند به هزینه تخریب محیط زیست بهبود یابد (Dantas et al., 2021؛ Silvestre & Țircă, 2019؛ Kabil et al., 2022). توسعه پایدار مستلزم تأمین نیازهای اولیه بقای انسان و در عین حال محدودسازی مصرف منابع آبی است تا از به خطر افتادن سیستم‌های طبیعی جلوگیری شود. این مفهوم در سال‌های اخیر به طور گسترده توسط کشورها پذیرفته شده است؛ زیرا تعقیب صرف منافع اقتصادی و گردشگری بدون برنامه‌ریزی جامع منجر به آسیب‌های جدی به محیط زیست شده است (Halkos & Gkampoura, 2021). به همین دلیل، در صنعت گردشگری مفهوم توسعه پایدار به گردشگری پایدار دگرگون شده است که می‌تواند چارچوب نظری جامعی برای توسعه هماهنگ گردشگری و حفاظت از محیط زیست اکولوژیکی فراهم آورد (Higgins-Desbiolles, 2018؛ Rasoolimanesh et al., 2020). توسعه پایدار بر همزیستی هماهنگ میان انسان و طبیعت تأکید می‌کند (Ruggerio, 2021؛ Kabil et al., 2022) و نشان می‌دهد که بقا و توسعه انسان فرایندی است که در آن عناصر طبیعی و انسانی در تعامل متقابل قرار دارند؛ در حالی که در بسیاری از موارد تمرکز بیش از حد بر توسعه اقتصادی سبب نادیده گرفتن ظرفیت محیط زیست می‌شود (Hummels & Argyrou, 2021). در نتیجه توسعه پایدار گردشگری مستلزم برخورد به سیستم گردشگری و اکوسیستم به عنوان یک کل ارگانیک است که نیازمند هماهنگی منافع اکولوژیکی، اقتصادی و اجتماعی است (Obradović et al., 2021). پایداری محیط زیست اکولوژیکی به عنوان اصلی‌ترین تجلی توسعه پایدار گردشگری زمینه لازم برای رشد صنعت گردشگری را فراهم می‌آورد.

تبدیل توسعه پایدار به واقعیتی ملموس، مستلزم همگرا شدن صنایع بزرگ از جمله صنعت سفر و گردشگری به این جریان رشد یافته است. سازمان ملل متحد گردشگری پایدار را به‌گونه‌ای تعریف می‌کند که در آن تمامی پیامدهای اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی کنونی و آتی مورد توجه قرار گرفته و مسئولیت‌های لازم در قبال آنها به عهده گرفته می‌شود (برنامه توسعه ۵ سازمان ملل، ۲۰۱۳). بر اساس تعریف ارائه‌شده در سایت سازمان جهانی گردشگری، پایداری به معنای ایجاد تعادل میان ابعاد اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی-فرهنگی توسعه است. به عبارت دیگر گردشگری پایدار باید از منابع زیست‌محیطی

که عنصر کلیدی توسعه هستند، بهینه استفاده کند، فرآیندهای زیست‌محیطی حیاتی را محافظت نماید و به حفظ منابع طبیعی و تنوع زیستی کمک کند. افزون بر این باید به اصالت اجتماعی-فرهنگی جوامع میزبان احترام گذاشته و میراث فرهنگی ملموس و ناملموس آنها را حفظ کند، در حالی که از فعالیت‌های اقتصادی پایدار و بلندمدت و توزیع عادلانه منافع اجتماعی-اقتصادی میان تمامی ذی‌نفعان حمایت می‌کند (Liu, 2003؛ Ruhanen et al., 2018). به‌ویژه این رویکرد بر بهبود درک اثرات زیست‌محیطی و اقتصادی گردشگری و حفاظت از منابع گردشگری آینده و محیط زیست اکولوژیکی که به آن وابسته است، تأکید دارد (Kabil et al., 2021؛ Kabil et al., 2022). گردشگری پایدار ذی‌نفعان را به مشارکت در فرایند توسعه‌ای هوشمندانه و مسئولانه در حوزه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ترغیب می‌کند و از طریق فعالیت‌های توسعه‌ای منطقی، تأثیرات مثبت را تقویت و تأثیرات منفی را کاهش می‌دهد (Guaita Martínez et al., 2019؛ Higgins-Desbiolles, 2021). توسعه اقتصادی پایدار نیز بر این اصل استوار است که محیط زیست اکولوژیکی که انسان‌ها به آن وابسته هستند، نباید تخریب شود و از طریق مدیریت کارآمد منابع، تضمین شود که نرخ استفاده از منابع اقتصادی از نرخ تجدید آن تجاوز نکند (He et al., 2018).

با توجه به نمودار شماره ۱، نظریه و نظریه‌پردازان در زمینه ارزیابی زیست‌محیطی گردشگری از سال ۱۹۶۰ تا کنون مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در دهه ۱۹۶۰ تا ۱۹۷۰، نظرات عمدتاً پیرامون اثرات زیست‌محیطی مطرح بوده است، در حالی که از دهه ۱۹۷۰ تا ۲۰۱۰، موضوعات حول محور گردشگری پایدار متمرکز شده‌اند و در دوره‌های پس از آن، توجه به تاب‌آوری محیطی به عنوان یک مؤلفه اساسی مورد توجه قرار گرفته است. در مجموع، مبانی نظری یادشده زمینه فکری لازم برای تحلیل تأثیرات زیست‌محیطی گردشگری در بافت‌های تاریخی را فراهم می‌آورد. با استناد به مطالعات پیشین که در آنها از روش‌های سنتی کمی یا کیفی استفاده شده، ضرورت به‌کارگیری رویکرد فرا روش با ابزار گردآوری داده‌های ترکیبی و روش‌های تحلیل پیشرفته روشن می‌شود. این نوآوری در روش‌شناسی پژوهش حاضر که با هدف پوشش جامع ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی در ارزیابی تأثیرات گردشگری انجام می‌شود، به ارائه چارچوبی دقیق‌تر و جامع‌تر نسبت به پژوهش‌های پیشین منجر خواهد شد.

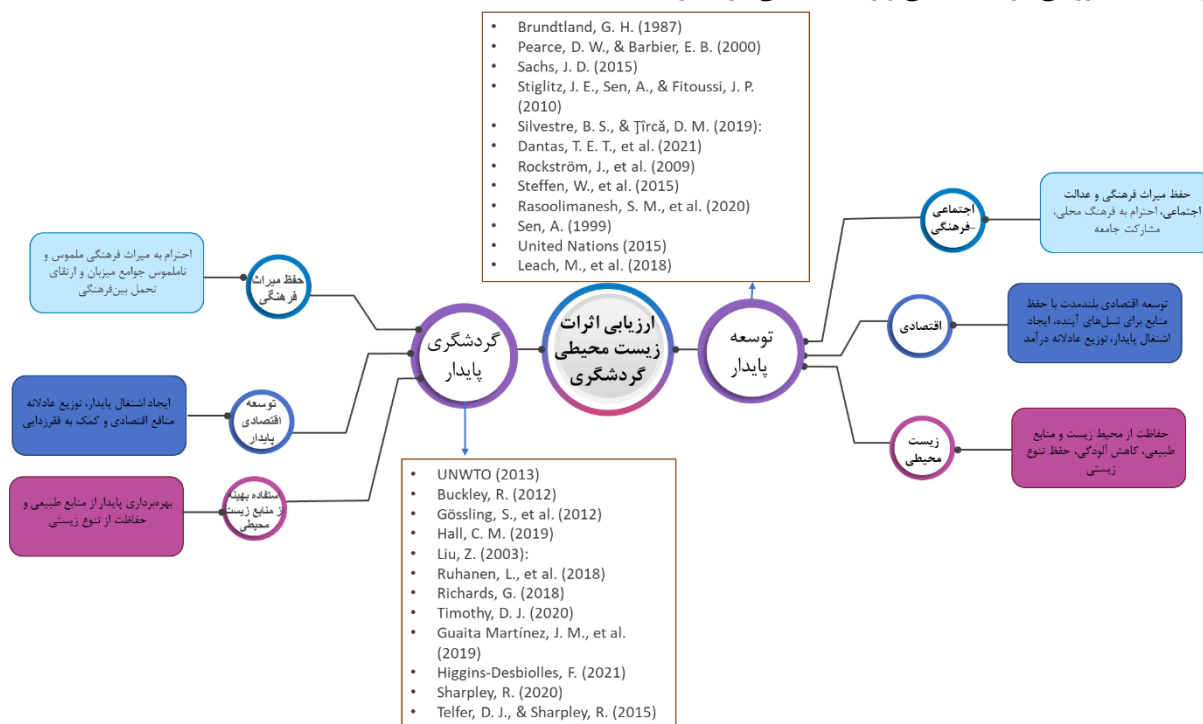

همچنین در مطالعه‌ای با عنوان "امنیت بوم‌شناختی در مقاصد گردشگری ساحلی: بررسی اثرات تغییرات اقلیمی" که به وسیله Garcia, Maria L., Gonzalez, Ricardo P. و Fernandez, Lucia C. در سال ۲۰۲۲ نگاشته شده، تأثیر تغییرات اقلیمی بر امنیت بوم‌شناختی در مقاصد ساحلی مورد بررسی قرار گرفته و نتایج حاکی از آن است که اتخاذ راهبردهای تطبیقی، از جمله توسعه زیرساخت‌های مقاوم به تغییرات اقلیمی و افزایش آگاهی گردشگران، می‌تواند به بهبود امنیت محیطی این مناطق منجر شود (Garcia et al., 2022). در مقاله دیگری با عنوان "رویکردهای نوآورانه برای تأمین امنیت بوم‌شناختی در شهرهای تاریخی گردشگری" که به وسیله Ibrahim, Ahmed, Nadia A., Hassan, Omar M.

با مرور و تحلیل پژوهش‌های پیشین مرتبط با موضوع مطالعه، مجموعه‌ای از مقالات برجسته شناسایی شده‌اند که در ادامه به نمونه‌هایی از آنها اشاره می‌شود. به عنوان مثال، در مقاله‌ای با عنوان "بررسی تأثیرات زیست‌محیطی گردشگری در مناطق طبیعی حفاظت‌شده" که به وسیله جوزف هولمز و ماریا گرین در سال ۲۰۱۸ نگاشته شده، به اثرات منفی گردشگری بر مناطق حفاظت‌شده در آمریکای جنوبی پرداخته شده و نشان داده شده است که افزایش تعداد بازدیدکنندگان منجر به تخریب زیست‌بومها، کاهش تنوع زیستی و تخریب منابع آبی می‌شود. نویسندگان پیشنهاد می‌کنند که اجرای مدیریت پایدار و اعمال محدودیت‌های دسترسی می‌تواند به کاهش این اثرات کمک نماید (Holmes & Green, 2018). در پژوهش دیگری با عنوان "مدیریت منابع بوم‌شناختی در مقاصد گردشگری حساس" که به وسیله لیندا اسمیت و جان براون در سال ۲۰۲۰ ارائه شده، تأکید بر این نکته شده است که بدون برنامه‌ریزی صحیح، توسعه گردشگری می‌تواند به فرسایش منابع طبیعی و تخریب زیستگاه‌ها منجر شود. این مطالعه به صورت موردی بر روی پارک ملی یلوستون انجام شده و چارچوبی برای پایش و مدیریت اکولوژیکی ارائه داده است (Smith & Brown, 2020). در ادامه مقاله "تحلیل امنیت بوم‌شناختی در مناطق

در اکوسیستم‌های حساس پرداخته و یافته‌های آن حاکی از آن است که مدیریت صحیح زباله‌ها، آموزش جامعه محلی و اجرای قوانین سخت‌گیرانه می‌تواند به حفظ امنیت بوم‌شناختی کمک نماید (Brown & White, 2020). سایر صاحب‌نظران و پژوهشگران نیز در این حوزه با بهره‌گیری از متغیرهای مشابه، مقالات متعددی ارائه نموده‌اند که در نمودار شماره ۲ به‌طور خلاصه نمایش داده شده‌اند.

Fatima Z در سال ۲۰۲۴ نگاشته شده، به بررسی تعامل بین گردشگری و امنیت بوم‌شناختی در شهرهای تاریخی پرداخته و استفاده از فناوری‌های سبز و برنامه‌ریزی فضایی پایدار به عنوان راهکارهای پیشنهادی مطرح شده است (Ahmed et al., 2024). همچنین مقاله‌ای با عنوان "اثرات اجتماعی و بوم‌شناختی گردشگری بر اکوسیستم‌های حساس" که به وسیله White, Sarah K و Brown, Daniel R در سال ۲۰۲۰ ارائه شده، به ارزیابی اثرات اجتماعی و زیست‌محیطی گردشگری

نمودار شماره ۲: پیشینه پژوهش

۳. روش

خاص برای بررسی پدیده موردعلاقه به شمار می‌آید. پاترسون و همکاران، فراروش را با بیان جزئیات رویه‌ها (از جمله ویژگی‌های شرکت‌کنندگان، نمونه‌گیری، تکنیک‌های گردآوری داده‌ها) و همچنین ملاحظات گسترده‌تری در خصوص شکل‌دهی مفروضات انضباطی، سنت‌های روش‌شناختی و موقعیت محقق در فرآیند تولید دانش توصیف نموده‌اند. تکنیک‌های فراروش می‌تواند به مقایسه یافته‌های مطالعات با استفاده از چارچوب‌های روش‌شناختی مختلف منجر شده و طیفی از رویکردها و معرفت‌شناسی‌های متمایز را کشف نماید.

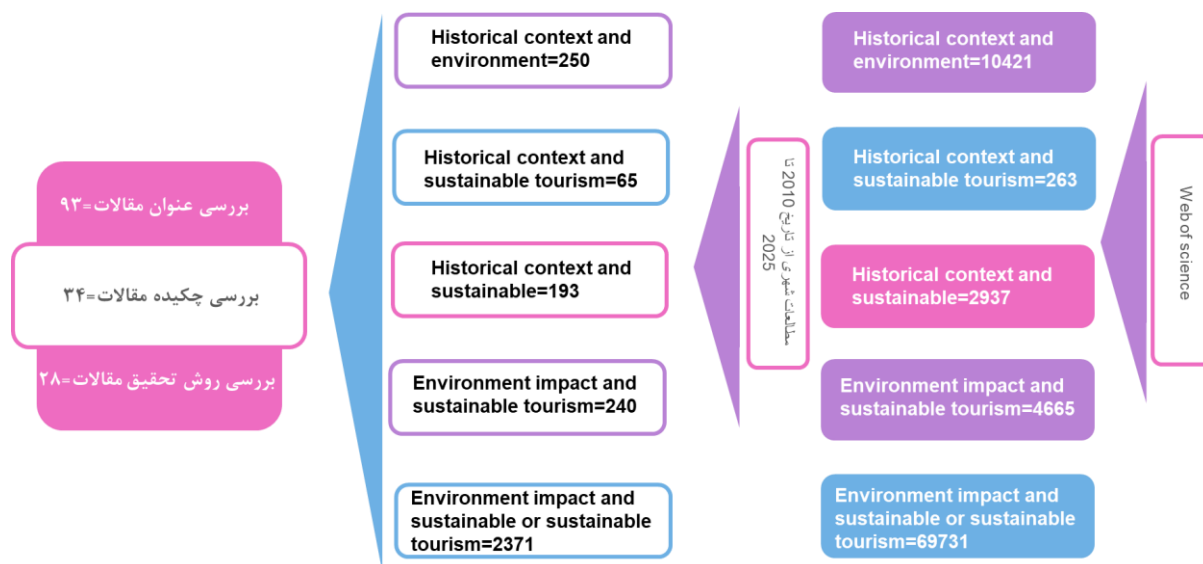
به‌دلیل نظام‌مندی مطالعات فراروش، یکی از چارچوب‌های کاربردی در این حوزه، "پیار پژوهش" است. این مدل، پایه

فرامطالعه به عنوان یک رویکرد نظری-ترکیبی به منظور پیشبرد سطح نظریه و گسترش افق‌های فکری فراتر از آنچه در یک مطالعه منفرد ممکن است، مورد استفاده قرار می‌گیرد و با ظهور بذره‌های حقیقت جدید جلوه می‌کند. یک فرامطالعه را می‌توان از دو بخش تجزیه و تحلیل و سنتز تشکیل‌شده و از چهار مؤلفه تحلیلی متمایز (فرانظریه، فراروش، فراتحل و فراترکب) توصیف نمود. در این پژوهش، رویکرد ترکیبی و از نظر هدف کاربردی اتخاذ شده و به منظور پاسخگویی به اهداف و پرسش‌های مطرح شده، از طرح فراروش به عنوان راهبرد اصلی پژوهش بهره برده شده است (Watkins et al., 2010). فراروش شامل مطالعه دقیق و صحیح معرفتی روش‌های مورد استفاده در تحقیقات اولیه است؛ به‌طوری که یکی از جنبه‌های کلیدی آن تعیین روش‌های

شبیه‌سازی سناریوها و ارائه راهکارهای بهینه برای تلفیق اهداف پایداری با الزامات اثرات زیست‌محیطی طراحی شده‌اند. به طور کلی این رویکرد ترکیبی با ادغام داده‌های کیفی و کمی، امکان دستیابی به نتایج جامع‌تر و کاربردی‌تر را فراهم می‌آورد و به عنوان یک روش پژوهشی اثربخش در حوزه‌های تخصصی برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، به ویژه در مطالعات مرتبط با پایداری و توسعه پایدار مورد استفاده قرار می‌گیرد.

با توجه به مراحل انجام یک مطالعه فراروش، در مرحله نخست به‌منظور جمع‌آوری داده‌های اولیه و استخراج مقالات اصلی، جست‌وجوی پایگاه Web of Science در بازه زمانی ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۴ انجام شد. این جست‌وجو با استفاده از ترکیب کلیدواژه‌های «بافت تاریخی»، «اثرات زیست‌محیطی» و «گردشگری پایدار» صورت گرفت. در ادامه با توجه به محدودیت‌هایی نظیر عدم ارتباط عنوان مقالات با موضوع پژوهش، عدم دسترسی به چکیده برخی مقالات و بررسی کمی پژوهش‌های انجام‌شده بر اساس اهداف مطالعه، تعداد مقالات به ۳۴ مورد کاهش یافت. سپس با هدف شناسایی مطالعاتی که کلیدواژه‌های اصلی را به عنوان موضوعات محوری در نظر گرفته و از نظر فنی به بررسی ارتباط بین این سه مفهوم پرداخته بودند، ۲۸ مقاله نهایی انتخاب شدند. روند انتخاب مقالات در نمودار شماره ۳ به تفصیل نمایش داده شده است.

محکمی برای توسعه طراحی پژوهش‌های منسجم و معقول فراهم نموده و امکان طراحی مرحله به مرحله یک روش‌شناسی پژوهش به عنوان مدل اصلی تحقیقات علمی را میسر می‌سازد. پیاز پژوهش، به عنوان یک مدل کارآمد و گسترده در علوم اجتماعی مورد استفاده فراوان قرار گرفته است (Melnikovas, 2018). در پژوهش حاضر از نسخه‌ای از پیاز پژوهش ساندرز بهره گرفته شده که مبتنی بر شش لایه اصلی شامل پارادایم پژوهش، نوع پژوهش، رویکرد پژوهش، هدف پژوهش، راهبردهای پژوهش و زمان پژوهش است. با بررسی روش‌شناسی پژوهش‌های پیشین و تحلیل ارتباط آنها با شاخص‌ها و مقوله‌های مورد مطالعه، مشخص شده است که ارزیابی تأثیرات زیست‌محیطی گردشگری در چارچوب روش‌شناسی ترکیبی (آمیخته) مورد بررسی قرار گرفته است. در این رویکرد، بخش کیفی پژوهش شامل تحلیل اسناد و مدارک و انجام مصاحبه‌های عمیق با ذی‌نفعان و متخصصان حوزه‌های مرتبط است. این بخش به درک عمیق‌تر از بسترهای اجتماعی، اقتصادی و محیطی مؤثر بر برنامه‌ریزی در ارزیابی اثرات زیست‌محیطی گردشگری یاری می‌رساند. از سوی دیگر، بخش کمی این روش‌شناسی بر به‌کارگیری ابزارها و مدل‌های بهینه‌سازی پیشرفته مانند برنامه‌ریزی خطی، برنامه‌ریزی پویا، الگوریتم‌ها و سایر روش‌های ریاضی-محاسباتی تأکید دارد. این مدل‌ها به منظور تحلیل داده‌های کمی،

نمودار شماره ۳: فرایند غربالگری مقالات

متغیرها در نرم افزار MAXQDA کد گذاری شدند که در نمودار شماره ۴ دسته بندی شده اند.

با توجه به تحلیل های انجام شده، در نمودار شماره ۴ درصد تکرار و اهمیت هر یک از این مقوله ها نشان داده شده است.

یافته ها حاکی از آن است که متغیر زیست محیطی بیشترین میزان تکرار و اهمیت را در میان مقالات مورد بررسی داشته است، در حالی که متغیر اجتماعی کمترین میزان توجه و تکرار را به خود اختصاص داده است. با توجه به موضوع، این نتایج نشان دهنده تمرکز بیشتر پژوهش های پیشین بر ابعاد زیست محیطی و توجه کمتر به رویکردهای اجتماعی است.

پس از بررسی های انجام شده در نرم افزار MAXQDA نتایج میزان اهمیت و فراوانی متغیرهای هر مقوله مورد بررسی قرار گرفت. مطابق با داده ها، متغیرهای پرتکرار و با اهمیت بالا عبارتند از: کیفیت زندگی با سهم ۵۶ درصد از مقوله اجتماعی، توسعه زیرساخت ها با سهم ۵۲ درصد از مقوله کالبدی فضایی، تبادل فرهنگی با سهم ۳۲ درصد از مقوله فرهنگی، توسعه اقتصادی با سهم ۶۰ درصد از مقوله اقتصادی، سیستم حمل و نقل با ۶۸ درصد از مقوله حمل و نقل و دسترسی و در نهایت مصرف منابع طبیعی توسط گردشگران با ۵۶ درصد از مقوله زیست محیطی هستند.

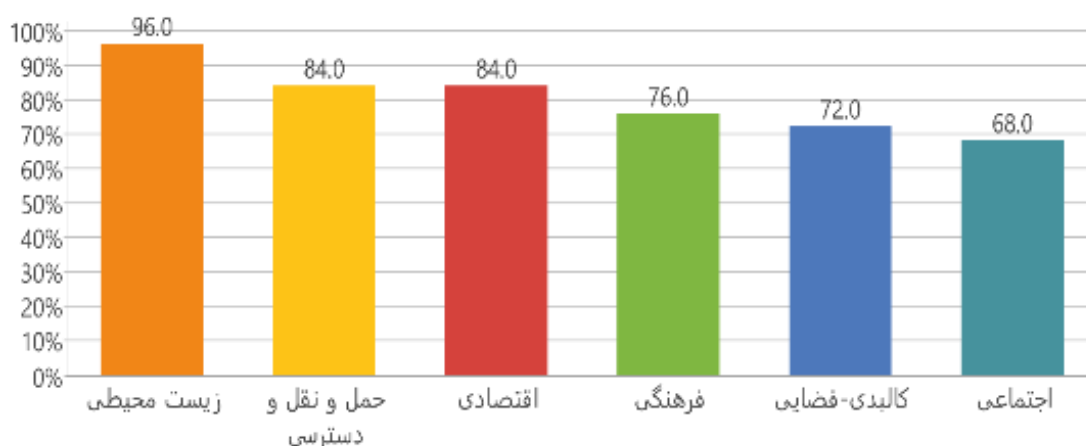
این نتایج نشان می دهند که با تعیین محدودیت های موضوعی و زمانی دقیق تر، تعداد مقالات استخراج شده کاهش می یابد. این روند به پژوهشگران این امکان را می دهد که به نتایج خاص تر و مرتبط تری در زمینه اثرات زیست محیطی گردشگری در بافت های تاریخی دست یابند و از یافته های پژوهشی با دقت و تمرکز بیشتری بهره برده و استفاده کنند.

۴. بحث و یافته ها

با توجه به مقالات و تحقیقات بررسی شده از پایگاه داده Web of Science، ۲۸ مقاله استخراج گردید. از این رو شاخص های اصلی برای تحلیل تأثیرات گردشگری بر ابعاد مختلف شهرسازی شناسایی شد. این شاخص ها به عنوان معیارهای کلیدی برای ارزیابی اثرات گردشگری بر جنبه های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست محیطی، حمل و نقل دسترسی و کالبدی فضایی به منابع مختلف در مناطق گردشگری به کار گرفته شدند. به عنوان مثال، شاخص های اقتصادی شامل تأثیرات گردشگری بر اشتغال زایی، درآمدزایی محلی و تغییرات در قیمت زمین و مسکن است که نقش مهمی در تحلیل اثرات اقتصادی گردشگری دارند.

براساس این شاخص های اصلی، تعداد ۳۳ شاخص های فرعی نیز به طور دقیق تر بررسی شدند. این شاخص های فرعی پس از این

نمودار شماره ۴: درصد اهمیت و تکرار مقوله ها

نمودار شماره ۵: دسته بندی متغیرهای اصای و فرعی

واژگان نیز از جمله مفاهیم مهم در حوزه ارزیابی اثرات زیست محیطی گردشگری هستند که در مقالات مورد بررسی به آنها پرداخته شده است. گفتنی است که تصویر شماره ۱ به خوبی این موضوع را نشان می دهد و به وضوح قابل مشاهده است که واژه "مصرف منابع طبیعی توسط گردشگران" در مقایسه با سایر واژگان، از اندازه بزرگتری برخوردار است.

بر اساس نتایج به دست آمده، واژه "مصرف منابع طبیعی توسط گردشگران" بیشترین تکرار را در بین سایر متغیرها داشته و بزرگترین واژه در ابر واژگان است. این امر نشان می دهد که این واژه در ۲۸ مقاله کدگذاری شده، بیشترین تکرار را به خود اختصاص داده است. علاوه بر "مصرف منابع طبیعی توسط گردشگران" واژگان دیگری نیز در ابر واژگان دیده می شوند که از جمله آنها می توان به "توسعه اقتصادی"، "تأثیرات فرهنگی و تبادل فرهنگی"، اشاره کرد. این

تصویر شماره ۱: ابر واژگان متغیرهای فرعی در نرم افزار MAXQDA

یافته های تحقیقات مورد مطالعه، بر پایه این چارچوب، به این ترتیب در جدول شماره ۱ ارائه می شود.

همچنین برای بررسی علمی نتایج پژوهش، از چارچوب پیاز تحقیقاتی ساندز بهره برداری شد که فرآیند تحقیق را در هفت مرحله ساختار یافته ترسیم می کند و هر مرحله با مراحل مجاور خود در ارتباط است (Bryman & Bell, 2015).

جدول شماره ۱: مقوله و کدگذاری در پژوهش

مقوله	کدها و فراوانی
فلسفه پژوهش	انتقادی (۹)، اثبات گرایانه (۷)، تفسیرگرایانه (۱۲)
راهبرد پژوهش	نمونه موردی (۲۰)، داده بنیاد (۱)، مروری (۷)
روش تحقیق	کمی (۵)، کیفی (۹)، ترکیبی (۱۴)
رویکرد تحقیق	رویکرد استقرایی (۲۰)، رویکرد قیاسی (۸)
افق های زمانی	مقطعی (۲۳)، طولی (۵)
روش گردآوری اطلاعات	پرسشنامه (۴)، مصاحبه (۱۰)، مشاهده (۹)، اسنادی-کتابخانه ای (۷)
روش تحلیل کیفی	تحلیل محتوا (۴)، SWOT (۱)، تماتیک (۸)، تحلیل مفهومی (۱۶)، اسنادی (۱۷)
روش تحلیل کمی	رگرسیون (۲)، تحلیل فضایی (۴)، python (۲)، تحلیل همبستگی (۳)، آمار توصیفی (۱۹)
نرم افزارهای تحلیل کیفی	NVivo (6)، ATLAS (2)
نرم افزارهای تحلیل کمی	EXCEL(5)، SPSS(2)، GIS (7)، GOOGLE EARTH(2)

با توجه به یافته‌های تحقیق و بر اساس چارچوب پیاز پژوهشی ساندرز که در جدول شماره ۱ ارائه شده، نتایج تحقیق به شرح زیر است.

فلسفه پژوهش به عنوان بیرونی‌ترین لایه پیاز ساندرز، مبانی هستی‌شناختی و معرفت‌شناختی تحقیق را مشخص می‌کند. تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که رویکرد تفسیرگرایانه با تأکید بر درک معانی ذهنی و زمینه‌های اجتماعی، در میان مقالات غالب است. این امر به دلیل تمرکز بسیاری از مقالات بر درک ادراکات ذهنی (مانند مطالعه "Residents' Perceptions" به وسیله Zhang Min و همکاران) و تحلیل‌های کیفی پیچیده (مانند تحقیق "Porto City Centre") قابل مشاهده است. در مقابل رویکرد اثبات‌گرایانه با کمترین فراوانی در مقالاتی که از روش‌های کمی و عینی استفاده کرده‌اند (مانند مطالعه "Green Urban Areas" به وسیله Moreno و همکاران) دیده می‌شود.

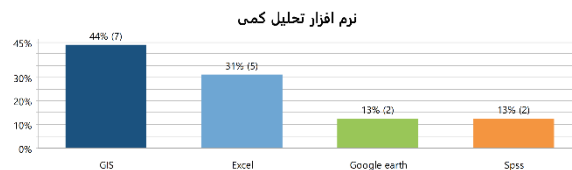
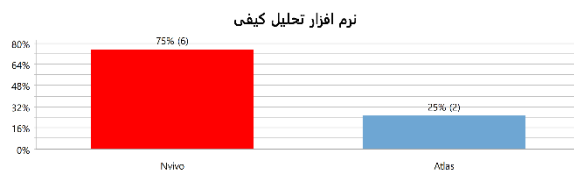
در بررسی رویکردهای تحقیق، روش استقرایی با ۲۰ مورد به مراتب بیشتر از رویکرد قیاسی با هشت مورد استفاده قرار گرفته است. این یافته با تحلیل مقالات تأیید می‌شود. به عنوان مثال مقالاتی (مانند "Green Urban Areas" Şahin & Körmeçli, 2024 و "Safranbolu" و "Urban Areas" Moreno et al., 2023) با استفاده از داده‌های خاص (مانند تحلیل Space Syntax یا تصاویر ماهواره‌ای) به نتایج کلی رسیده‌اند که نشانگر رویکرد استقرایی است. در مقابل مطالعاتی (مانند "Machu Picchu" Larson و "Ecotourism" Baloch et al., 2012 و Poudyal) با چارچوب‌های نظری موجود شروع کرده و آنها را آزموده‌اند که بیانگر رویکرد قیاسی است.

در بخش راهبردهای پژوهش، روش مطالعه موردی با ۲۰ مورد غالب است. بیشتر مقالات (مانند "Pingyao"، "Porto"، "Bordeaux"، "Safranbolu") از این راهبرد استفاده کرده و

بر یک مکان خاص تمرکز داشته‌اند. در مقابل مقالات مروری (مانند "Tourism in Ecotourism" Baloch et al., 2022 و "India" Khan et al., 2024) بر جمع‌بندی ادبیات متمرکز بوده‌اند. حضور کمرنگ روش داده‌بنیاد (یک مورد) نشان‌دهنده عدم تمایل به نظریه‌سازی مستقیم از داده‌ها در این مجموعه تحقیقات است.

در بررسی روش‌های تحقیق، روش ترکیبی با ۱۴ مورد، کیفی با ۹ مورد و کمی با پنج مورد به ترتیب بیشترین کاربرد را داشته‌اند. مقالاتی (مانند "Green Urban Areas" Moreno et al., 2023 و "Safranbolu" Şahin & Körmeçli, 2024) از روش ترکیبی (کمی و کیفی) استفاده کرده‌اند، در حالی که "Porto" Gusman و "Bordeaux" Appendino, 2017 (et al., 2019) عمدتاً کیفی بوده‌اند و "Pingyao" Zhang (Min et al.) ترکیبی از آمار توصیفی و تحلیل کیفی را به کار برده است. غلبه روش ترکیبی نشان‌دهنده نیاز به تلفیق داده‌های عینی (مانند شاخص‌های ماهواره‌ای یا Space Syntax) با تفسیرهای ذهنی (مانند ادراکات یا تحلیل اسنادی) در این حوزه پژوهشی است.

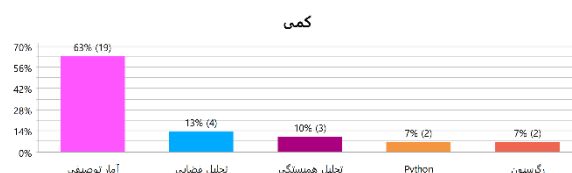
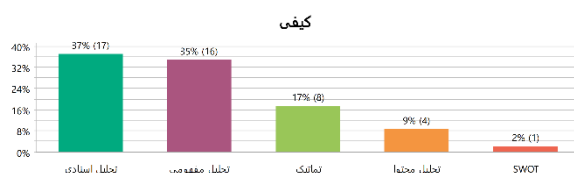
در نهایت، روش‌های گردآوری اطلاعات شامل مصاحبه (۱۰ مورد)، مشاهده (۹ مورد)، اسنادی-کتابخانه‌ای (هفت مورد) و پرسشنامه (چهار مورد) بوده‌است. به عنوان مثال، "Pingyao" Zhang (Min et al.) از مصاحبه، "Green Urban Areas" (Moreno et al., 2023) از مشاهده (تصاویر ماهواره‌ای) و اکثر مقالات (مانند "Bordeaux"، "Porto"، "Ecotourism") از روش اسنادی-کتابخانه‌ای استفاده کرده‌اند. استفاده کمتر از پرسشنامه نیز در این پژوهش‌ها مشاهده می‌شود. این تنوع روش‌ها نشان‌دهنده تطبیق ابزارهای تحقیق با نیازهای خاص هر مطالعه است.

نمودار شماره ۶: نرم افزار های تحلیل کمی و کیفی

درصد استفاده از نرم افزارهای تحلیل کمی در نمودار شماره ۵ نشان می دهد که GIS با ۴۴ درصد (هفت مورد) غالب است، Excel با ۳۱ درصد (پنج مورد) و Google Earth و SPSS هر کدام با ۱۳ درصد (دو مورد). غلبه GIS نشان دهنده اهمیت تحلیل های فضایی در مطالعات جغرافیایی و میراث (مانند Safranbolu و Green Urban Areas) است. Excel به دلیل سادگی و دسترسی پذیری در تحلیل های توصیفی مانند (Bordeaux) محبوب است، در حالی که Google Earth در تحلیل های مبتنی بر تصاویر ماهواره ای (مانند Green Urban Areas) و SPSS در تحلیل های آماری محدود (مانند Pingyao) استفاده شده است. این تنوع نشان دهنده تطبیق ابزارها با نیازهای خاص هر تحقیق است.

همچنین برای بررسی و درک بهتر یافته های تحقیق بر اساس نیاز پژوهش ساندرز، روش های تحلیل و نرم افزارهای مورد استفاده کمی و کیفی در نمودارهای شماره ۶ و ۷ قابل مشاهده است. با توجه به نمودارها و جدول شماره ۱ می توان بیان کرد که درصد استفاده از نرم افزارهای تحلیل کیفی نشان می دهد NVivo با ۷۵ درصد (شش مورد) به مراتب غالب است، در حالی که ATLAS با ۲۵ درصد (دو مورد) حضور کمتری دارد. این توزیع نشان دهنده ترجیح گسترده پژوهشگران برای NVivo در تحلیل داده های کیفی است که ممکن است به دلیل انعطاف پذیری بیشتر، قابلیت های پیشرفته تر در کدگذاری و دسترسی گسترده تر به این نرم افزار باشد.

نمودار شماره ۷: روش های تحلیل کمی و کیفی

آماري باشد، درحالی که تحلیل فضایی در مطالعات جغرافیایی (مانند «Green Urban Areas») برجسته است. این توزیع نشان دهنده اولویت سادگی و دسترسی پذیری در تحلیل های کمی است. در بخش دیگر، تحلیل اسنادی با ۳۷ درصد (۱۷ مورد) و تحلیل مفهومی با ۳۵ درصد (۱۶ مورد) بیشترین فراوانی را دارند. تماتیک با ۱۷ درصد (هشت مورد)، تحلیل محتوا با ۹ درصد (چهار مورد) و SWOT با دو درصد (یک مورد) در رده های بعدی قرار می گیرند.

با توجه به نمودار شماره ۷، آمار توصیفی با ۶۳ درصد (۱۹ مورد) بیشترین فراوانی را دارد. تحلیل فضایی با ۱۳ درصد (چهار مورد)، رگرسیون و Python هر کدام ۱۰ درصد (سه و دو مورد) و همبستگی با هفت درصد (دو مورد) در رده های بعدی قرار دارند. این الگو با جدول شماره ۱ هم راستاست و نشان می دهد که پژوهشگران در این حوزه تمایل دارند از آمار توصیفی برای ارائه نتایج قابل فهم و اولیه استفاده کنند که در مقالاتی (مانند Şahin & Körmeçli «Safranbolu»، ۲۰۲۴ و «Green Urban Areas» Moreno و همکاران، ۲۰۲۳) مشاهده می شود. استفاده محدود از رگرسیون و Python ممکن است به دلیل نیاز به داده های پیچیده تر یا تخصص بالاتر در مدل سازی

رضایت‌مندی ذی‌نفعان را اندازه‌گیری کنند. همچنین مصاحبه‌های عمیق با ساکنان و کارشناسان به جمع‌آوری داده‌های غنی‌تر و کاربردی‌تر کمک کرده‌اند. تحلیل داده‌ها عمدتاً با استفاده از روش‌های ترکیبی انجام شد و نرم‌افزارهایی مانند SPSS، GIS و NVivo برای تحلیل کمی و کیفی به کار گرفته شدند. روش‌های آماری مانند تحلیل همبستگی، رگرسیون و تحلیل فضایی، همراه با کدگذاری کیفی، برای بررسی تأثیرات متغیرها بر پایداری محیطی استفاده شدند. با این حال، این ابزارها و روش‌ها با چالش‌هایی روبه‌رو بودند:

با توجه به این که مرور مقاله‌ها در این پژوهش در حوزه تأثیرات گردشگری بر محیط زیست در بافت‌های تاریخی صورت گرفته، یافته‌ها نشان داد که بیشتر مطالعات علمی-پژوهشی در این زمینه از روش‌های ترکیبی (کمی و کیفی) بهره برده‌اند و این تحقیقات به صورت نظام‌مند طبقه‌بندی و منتشر شده‌اند. با این حال تعداد محدودی از مقالات صرفاً بر روش‌های کیفی یا کمی تمرکز داشته‌اند. روش‌های ترکیبی با تلفیق رویکردهای کمی و کیفی، اطلاعات ارزشمندی برای درک جامع تأثیرات گردشگری بر محیط زیست بافت‌های تاریخی فراهم کرده‌اند، به‌ویژه در زمینه طراحی سیاست‌ها، برنامه‌ریزی و ارزیابی مداخلات پایدار. این رویکرد با ارائه تفسیرهای دقیق‌تر و قابل‌اتکاتر، برتری خود را نسبت به روش‌های تک‌بعدی نشان داده است. بر این اساس، با توجه به هدف اصلی پژوهش و تحلیل مقالات منتخب، یافته‌ها در جدول شماره ۱ و تصویر شماره ۲ در چهار گروه اصلی دسته‌بندی شدند: (۱) مطالعه مؤلفه‌های زیست‌محیطی گردشگری پایدار، (۲) مطالعه تأثیرات اجتماعی و فرهنگی گردشگری بر جوامع محلی، (۳) مطالعه نقش حمل‌ونقل و زیرساخت‌ها در پایداری محیطی و (۴) مطالعه توسعه اقتصادی و اثرات آن بر محیط زیست بافت‌های تاریخی. با توجه به این چهار گروه، بیشترین مطالعات روش‌شناختی در گروه نخست، یعنی مؤلفه‌های زیست‌محیطی گردشگری پایدار، متمرکز بوده که نشان‌دهنده توجه ویژه به این حوزه است.

۶۱ | مطالعات شهری، ۱۴۰۵، ۱۵ (۵۸)، ۵۱-۶۶

(۵۶درصد)، کمتر مورد توجه قرار گرفته و این امر نشان‌دهنده نیاز به پژوهش‌های بیشتر در این حوزه است. استفاده گسترده از رویکرد استقرایی (۲۰ مورد) و راهبرد مطالعه موردی (۲۰ مورد) نشان‌دهنده تلاش پژوهشگران برای کشف الگوهای بومی از داده‌های خاص بوده که در نمونه‌هایی مانند "Şahin Körmeçli, 2024) "Safranbolu" و "Green Urban Areas" (Moreno et al., 2023) مشهود است. باوجوداین، چالش‌های روش‌شناختی، ازجمله دشواری در گردآوری داده‌های معتبر و تأثیر پیش‌داوری‌های مصاحبه‌کنندگان (مانند "Zhang Min et al. Pingyao"، بر دقت نتایج تأثیر گذاشته است. علاوه بر این تغییرات مداوم در سیاست‌های گردشگری و ضعف در تحلیل‌های متقاطع، ازجمله محدودیت‌های کیفی نظیر کمبود داده‌های کمی در "Appendino, 2017) "Bordeaux"، باعث کاهش تعمیم‌پذیری یافته‌ها شده است.

از منظر تحلیلی، روش‌های به‌کاررفته غالباً به آمار توصیفی (۶۳درصد) و تحلیل فضایی (۱۳درصد) متکی بوده و کاربرد مدل‌های پیچیده‌تر مانند رگرسیون (دو درصد) یا فراروش محدود بوده است. در این میان، ابزارهایی همچون GIS (۴۴درصد) برای تحلیل‌های فضایی و NVivo (۷۵درصد) برای کدگذاری کیفی نقش مهمی داشته‌اند. باوجوداین، حجم نمونه‌های محدود و روش‌های نمونه‌گیری ناکافی (مانند عدم پوشش همه اقشار اجتماعی) بر اعتبار نتایج تأثیر گذاشته است. از دیدگاه کاربردی، این پژوهش بر ضرورت استفاده از مدل‌های فراروش برای تحلیل چندوجهی و سیستمی اثرات گردشگری تأکید دارد. چنین مدل‌هایی با ادغام داده‌های کیفی (مانند مصاحبه‌ها و اسناد) و کمی (مانند شاخص‌های زیست‌محیطی) امکان ارائه راهکارهای پایدار را فراهم می‌کنند. پیشنهاد می‌شود برای دستیابی به داده‌های دقیق‌تر از ابزارهای متنوع‌تری نظیر مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته و گروه‌های کانونی به‌جای تکیه صرف بر پرسشنامه‌ها استفاده شود. همچنین آموزش مصاحبه‌کنندگان برای کاهش پیش‌داوری‌ها و به‌کارگیری تکنیک‌های تحلیل ترکیبی مانند ادغام تحلیل محتوا با مدل‌های فضایی توصیه می‌شود. افزایش حجم نمونه از طریق روش‌های نمونه‌گیری چندمرحله‌ای و تصادفی، نمایندگی بهتر اقشار مختلف جامعه را تضمین کرده و به تعمیم‌پذیری نتایج کمک خواهد کرد. همچنین بهره‌گیری از نرم‌افزارهای پیشرفته‌تر و مدل‌های پیش‌بینی‌کننده (مانند شبیه‌سازی‌های دینامیکی سیستم‌ها) می‌تواند درک بهتری از اثرات بلندمدت گردشگری بر

فنی، دشواری‌هایی داشت. از سوی دیگر، کدگذاری داده‌های کیفی در NVivo و شناسایی الگوهای اصلی، زمان‌بر و نیازمند دقت بالا بود تا از سوگیری جلوگیری شود. اطمینان از نمایندگی نمونه‌ها از تمامی گروه‌های ذی‌نفع، از جمله ساکنان، گردشگران و مدیران، دشوار بود و برخی گروه‌ها مانند جوامع محلی کم‌برخوردار، کمتر در نمونه حضور داشتند. ابزارهای تحلیلی استفاده‌شده شامل نرم‌افزارهای کمی (GIS، SPSS، Excel) و کیفی (NVivo، ATLAS) بودند، اما استفاده از آنها با محدودیت‌هایی همراه بود. کار با نرم‌افزارهای پیشرفته مانند GIS و NVivo نیازمند آموزش تخصصی بود که هزینه و زمان پژوهش را افزایش داد. NVivo در تحلیل حجم بالای داده‌های کیفی گاهی با مشکلات عملکردی مواجه شده و GIS در مدل‌سازی‌های پیچیده نیازمند تنظیمات دقیق بوده است. رویکرد فراروشی این پژوهش که بر روش ترکیبی استوار بود، امکان تحلیل چندبعدی را فراهم کرده، اما هماهنگی میان روش‌های کمی و کیفی پیچیدگی فرایند را افزایش داده و نیاز به منابع بیشتری است. اجرای این روش‌ها نیز به دلیل زمان‌بر بودن و هزینه‌های بالا، به‌ویژه در مطالعات با محدودیت‌های مالی، چالش‌برانگیز است.

در نهایت، این یافته‌ها نشان می‌دهند که روش ترکیبی، اگرچه رویکردی مؤثر برای تحلیل تأثیرات گردشگری بر محیط زیست بافت‌های تاریخی است، اما چالش‌های موجود در گردآوری و تحلیل داده‌ها نیازمند بهبود ابزارها، افزایش مهارت‌های فنی و تخصیص منابع کافی است تا بتوان به نتایجی دقیق‌تر و راهکارهای پایدارتر دست یافت.

۵. نتیجه‌گیری

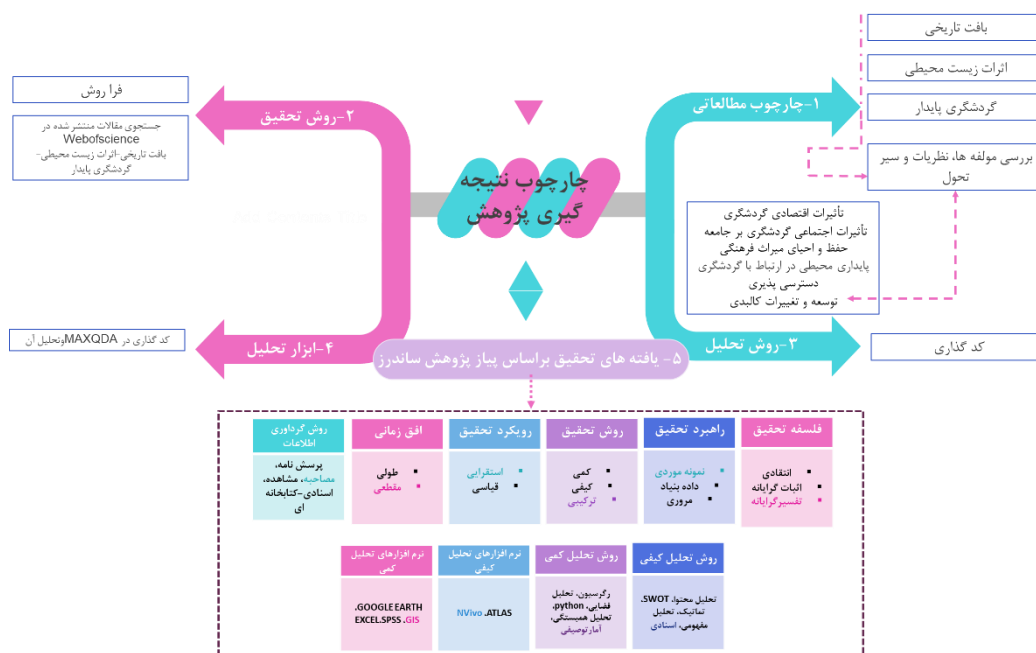
این پژوهش با بهره‌گیری از چارچوب پیاز تحقیقاتی ساندرز (Saunders et al., 2016) و روش فراروش، به ارزیابی جامع تأثیرات زیست‌محیطی گردشگری در بافت‌های تاریخی پرداخته است. تحلیل ۲۸ مقاله منتخب از پایگاه داده Web of Science (۲۰۲۴-۲۰۱۰) با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA، به استخراج الگوهای روش‌شناختی و یافته‌های کلیدی منجر شد. نتایج نشان داد که «مصرف منابع طبیعی توسط گردشگران» با فراوانی ۵۶درصد به‌عنوان مهم‌ترین دغدغه زیست‌محیطی مطرح شده است، درحالی‌که شاخص‌هایی مانند سیستم حمل‌ونقل (۶۸درصد) و توسعه اقتصادی (۶۰درصد) نیز اهمیت قابل توجهی داشته‌اند. بااین‌حال، جنبه‌های اجتماعی ازجمله کیفیت زندگی

مدل‌های پیش‌بینی‌کننده، مانند شبیه‌سازی‌های دینامیکی سیستم‌ها می‌تواند درک بهتری از اثرات بلندمدت گردشگری بر بافت‌های تاریخی ارائه دهد.

یکی از نوآوری‌های این پژوهش، بهره‌گیری از رویکرد فراروش در تحلیل تأثیرات زیست‌محیطی گردشگری بر بافت‌های تاریخی است که برخلاف مطالعات پیشین، به جای تمرکز بر یک منطقه خاص، به تجمیع و مقایسه یافته‌ها در مناطق مختلف پرداخته است. این روش به شفاف‌سازی روندهای کلیدی، شناخت الگوهای مشترک و استخراج چالش‌های مشترک میان مطالعات مختلف کمک کرده است. درحالی‌که پژوهش‌های پیشین عمدتاً بر روش‌های کیفی یا آماری محدود تمرکز داشته‌اند، این تحقیق از ترکیب ابزارهای تحلیلی متنوع و مدل‌های داده‌محور برای افزایش دقت در بررسی تأثیرات گردشگری بهره برده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که برای مدیریت پایدار گردشگری در بافت‌های تاریخی، باید به جای تمرکز بر راهکارهای کوتاه‌مدت، به مدل‌های جامع و پویای تحلیلی رو آورد. بهره‌گیری از تکنیک‌های فراروش و تحلیل‌های چندبعدی، به سیاست‌گذاران و پژوهشگران این امکان را می‌دهد که علاوه بر کاهش اثرات منفی زیست‌محیطی، راهبردهایی متناسب با شرایط بومی هر منطقه طراحی کنند. در این راستا، توسعه مدل‌های یکپارچه که بتوانند اثرات اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی را همزمان تحلیل کنند، می‌تواند راهکاری نوین برای ارتقای پایداری در صنعت گردشگری در مناطق تاریخی باشد.

بافت‌های تاریخی ارائه دهد. درمجموع این پژوهش با ارائه چارچوبی نوآورانه مبتنی بر مدل‌های فراروش، نه تنها محدودیت‌ها و شکاف‌های موجود در مطالعات پیشین را برجسته کرده، بلکه زمینه را برای تحقیقات آینده در حوزه حفاظت از بافت‌های تاریخی در برابر فشارهای فزاینده گردشگری فراهم ساخته است. نتایج این مطالعه می‌تواند به عنوان مبنایی برای سیاست‌گذاری‌های مؤثر در مدیریت پایدار گردشگری در مناطق تاریخی، خصوصاً در کشورهایی با میراث غنی اما چالش‌های زیست‌محیطی رو به رشد، مورد استفاده قرار گیرد و به توسعه راهبردهای حفاظتی و پایدار در این حوزه کمک کند.

از دیدگاه کاربردی، این پژوهش بر ضرورت استفاده از مدل‌های فراروش برای تحلیل چندوجهی و سیستمی اثرات گردشگری تأکید دارد. چنین مدل‌هایی با ادغام داده‌های کیفی (مانند مصاحبه‌ها و اسناد) و کمی (مانند شاخص‌های زیست‌محیطی) امکان ارائه راهکارهای پایدار را فراهم می‌کنند. پیشنهاد می‌شود برای دستیابی به داده‌های دقیق‌تر از ابزارهای متنوع‌تری نظیر مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته و گروه‌های کانونی به جای تکیه صرف بر پرسشنامه‌ها استفاده شود. همچنین آموزش مصاحبه‌کنندگان برای کاهش پیش‌داوری‌ها و به کارگیری تکنیک‌های تحلیل ترکیبی مانند ادغام تحلیل محتوا با مدل‌های فضایی توصیه می‌شود. افزایش حجم نمونه از طریق روش‌های نمونه‌گیری چندمرحله‌ای و تصادفی، نمایندگی بهتر اقشار مختلف جامعه را تضمین کرده و به تعمیم‌پذیری نتایج کمک خواهد کرد. همچنین بهره‌گیری از نرم‌افزارهای پیشرفته‌تر و

نمودار شماره ۸: چارچوب نتیجه گیری پژوهش

بررسی چالش‌ها و مسائل روش‌شناختی در تحلیل تأثیرات گردشگری بر محیط زیست در بافت‌های تاریخی نشان می‌دهد که مشکلات متعددی در دستیابی به نتایج دقیق و جامع وجود دارد. دشواری در جمع‌آوری داده‌های معتبر، تغییرات پی‌درپی در سیاست‌های گردشگری و ضعف در تحلیل‌های متقاطع داده‌ها از جمله موانعی هستند که مانع از شناسایی دقیق چالش‌های اصلی این حوزه می‌شوند (Rasoolimanesh et al., 2021). پژوهش‌های پیشین که عمدتاً از روش‌های کیفی با رویکرد مطالعه موردی استفاده کرده‌اند مانند (Şahin Körmeçli, 2024 و Moreno et al., 2023)، با محدودیت‌هایی روبه‌رو بوده‌اند. این محدودیت‌ها شامل کمبود داده‌های کمی برای ارزیابی دقیق اثرات زیست‌محیطی، ناتوانی در تعمیم‌پذیری نتایج به سایر بافت‌های تاریخی، دشواری در سنجش پایداری محیطی و احتمال سوگیری در انتخاب داده‌هاست. همچنین در مطالعاتی که از روش‌های مرور سریع بهره گرفته‌اند مانند (Baloch et al., 2022)، کاستی‌هایی نظیر نبود متاآنالیز، عدم ارزیابی جامع کیفیت مطالعات و فقدان تحلیل عمیق داده‌ها مشاهده می‌شود که به ضعف در بررسی چالش‌های عملیاتی منجر شده است.

چالش‌ها و مشکلات ابزار گردآوری اطلاعات، یکی از مسائل اساسی در استفاده از ابزارهایی مانند پرسشنامه‌ها و مصاحبه‌ها، ناسازگاری در پاسخ‌هاست. برای مثال، ذی‌نفعان ممکن است به دلیل عدم آگاهی یا بی‌میلی به ارائه اطلاعات واقعی، پاسخ‌های نادرستی ارائه دهند (Zhang Min et al.). در مصاحبه‌ها نیز، پیش‌داوری مصاحبه‌کننده می‌تواند داده‌ها را منحرف کند. این امر نیاز به طراحی دقیق‌تر سئوالات و بهبود روش‌های تعامل با پاسخ‌دهندگان را ضروری می‌سازد.

همچنین چالش‌ها و مشکلات روش تحلیل را می‌توان اینگونه بیان کرد، تحلیل داده‌ها نیز با موانع قابل توجهی روبه‌روست. روش‌های آماری ساده، مانند آمار توصیفی (۶۳ درصد)، اغلب نمی‌توانند پیچیدگی‌های تعاملات زیست‌محیطی، اجتماعی و فرهنگی را به‌خوبی نشان دهند. همچنین استفاده محدود از مدل‌های پیشرفته‌تر مانند رگرسیون (دو درصد) ممکن است متغیرهای کلیدی را نادیده بگیرد. این کاستی‌ها لزوم بهره‌گیری از روش‌های تحلیلی ترکیبی و نوین را برجسته می‌کند.

از طرفی حجم نمونه به‌عنوان عاملی تعیین‌کننده در اعتبار نتایج شناخته می‌شود، اما انتخاب نمونه‌های محدود، اغلب به دلیل محدودیت‌های مالی و زمانی مانند (Appendino, 2017)، تعمیم‌پذیری یافته‌ها را کاهش داده است. علاوه بر این، عدم توجه کافی به تنوع فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی ذی‌نفعان (از جمله ساکنان و گردشگران) می‌تواند به نتایج ناقص منجر شود.

همچنین روش‌های نمونه‌گیری نیز نقاط ضعف خاص خود را دارند. هرچند نمونه‌گیری تصادفی یا طبقه‌بندی‌شده منطقی به نظر می‌رسد، اما دسترسی به تمامی گروه‌های مرتبط، مانند جوامع محلی با ویژگی‌های متنوع، دشوار است (Gusman et al., 2019). این محدودیت می‌تواند تنوع داده‌ها را کاهش داده و

شناخت جامعی از دیدگاه‌های مختلف را مختل کند. در مجموع این پژوهش نشان می‌دهد که برای غلبه بر این چالش‌ها، استفاده از ابزارهای گردآوری متنوع‌تر، تحلیل‌های ترکیبی پیشرفته‌تر، حجم نمونه بزرگ‌تر و روش‌های نمونه‌گیری جامع‌تر ضروری است تا بتوان به نتایجی دقیق‌تر و قابل‌اعتمادتر در راستای مدیریت پایدار گردشگری در بافت‌های تاریخی دست یافت.

References

- Baloch, Q. B., Shah, S. N., Iqbal, N., Sheeraz, M., Asadullah, M., Mahar, S., & Khan, A. U. (2023). Impact of tourism development upon environmental sustainability: A suggested framework for sustainable ecotourism. *Environmental Science and Pollution Research*, *30*(3), 5917–5930. <https://doi.org/10.1007/s11356-022-22496-w>
- Brundtland, G. H. (1987). *Our common future: Report of the World Commission on Environment and Development*. Oxford University Press.
- Dantas, T. E. T., de-Souza, E. D., Destro, I. R., Hammes, G., Rodriguez, C. M. T., & Soares, S. R. (2021). Sustainable Development Goals: A framework for tourism. *Sustainability*, *13*(4), 1234. <https://doi.org/10.3390/su13041234>
- Ebrahimzadeh, I. (2018). Religious tourism in Iran: Challenges and opportunities. *Journal of Tourism and Cultural Change*, *16*(2), 123–140..
- García-Hernández, M., de la Calle-Vaquero, M., & Yubero, C. (2017). Cultural heritage and urban tourism: Historic city centres under pressure. *Sustainability*, *9*(8), 1346. <https://doi.org/10.3390/su9081346>
- Gössling, S., & Hall, C. M. (2006). *Tourism and global environmental change: Ecological, social, economic and political interrelationships*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203011911>
- Guaita Martínez, J. M., Martín Martín, J. M., & Salinas Fernández, J. A. (2019). Sustainable tourism and environmental protection: A review. *Journal of Environmental Management*, *230*, 123–145. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2018.09.061>
- Halkos, G., & Gkampoura, E. C. (2021). Evaluating the effect of economic growth on environmental degradation. *Ecological Economics*, *180*, 106–115. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2020.106864>
- He, Y., [SURNAME, F. M., & SURNAME, F. M.]. (2018). Sustainable tourism development: A review. *Journal of Cleaner Production*, 170, 123–145. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.09.019>
- Higgins-Desbiolles, F. (2018). Sustainable tourism: Sustaining tourism or something more. *Tourism Management Perspectives*, *25*, 157–160. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.11.001>
- Holden, A. (2016). *Environment and tourism* (3rd ed.). Routledge.
- Hummels, H., & Argyrou, A. (2021). Planetary demands: Redefining sustainable development and sustainable entrepreneurship. *Journal of Cleaner Production*, *278*, 123804. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.123804>
- Ignaccolo, C., Zheng, Y., & Williams, S. (2023). Tourism morphometrics in Venice: Constructing a Tourism Services Index (TSI) to unmask the spatial interplay between tourism and urban form. *Cities*, *140*, 104369. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104369>
- Kabil, M., Csobod, É., & Varga, I. (2022). Sustainable tourism and environmental protection: A review. *Journal of Environmental Management*, *301*, 113834. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2021.113834>
- Khan, S., Sharma, S., & Gupta, A. (2024). Impact of tourist on environment in India. In *14th International Hotel, Travel & Tourism Research Conference 2024* (pp. 45–52). Institute of Hotel Management.
- Larson, L. R., & Poudyal, N. C. (2012). Developing sustainable tourism through adaptive resource management: A case study of Machu Picchu, Peru. *Journal of Sustainable Tourism*, *20*(7), 917–938. <https://doi.org/10.1080/09669582.2012.667217>
- Liu, Z. (2003). Sustainable tourism development: A critique. *Journal of Sustainable Tourism*, *11*(6), 459–475. <https://doi.org/10.1080/09669580308667216>
- Melnikovas, A. (2018). Towards an explicit research methodology: Adapting research onion model for futures studies. *Journal of Futures Studies*, *23*(2), 29–44. [https://doi.org/10.6531/JFS.201812_23\(2\).003](https://doi.org/10.6531/JFS.201812_23(2).003)
- Mínguez, C., Piñeira, M. J., & Fernández-Tabales, A. (2019). Social vulnerability and touristification of historic centers. *Sustainability*, *11*(20), 5689. <https://doi.org/10.3390/su11205689>
- Moreno et al. (2023). [Please provide full details for this reference if available]
- Muñoz-Mazón, A., Fuentes-Moraleda, L., Chantre-Astaiza, A., & Burbano-Fernandez, M.-F. (2019). The study of tourist movements in tourist historic cities: A comparative analysis of the applicability of four different tools. *Sustainability*, *11*(19), 5309. <https://doi.org/10.3390/su11195309>
- Obradović, S., Stojanović, V., Kovačić, S., Jovanović, T., & Pantelić, M. (2021). Sustainable tourism development: A

- comprehensive review. *Sustainability*, *13*(4), 1897. <https://doi.org/10.3390/su13041897>.
- Rasoolimanesh, S. M., Ramakrishna, S., Hall, C. M., Esfandiar, K., & Seyfi, S. (2020). A systematic scoping review of sustainable tourism indicators in relation to the sustainable development goals. *Journal of Sustainable Tourism*, *23*(7), 1497–1517. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1775621>.
 - Rasoolimanesh, S. M., Ramakrishna, S., Hall, C. M., Esfandiar, K., & Seyfi, S. (2021). Sustainable tourism development in historical cities: A meta-analysis. *Tourism Management*, *82*, 104200. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2020.104200>.
 - Ruggerio, C. A. (2021). Sustainability and sustainable development: A review of principles and definitions. *Science of the Total Environment*, *786*, 147481. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2021.147481>.
 - Ruhanen, L., Moyle, C. L., & Moyle, B. D. (2018). Progress in sustainable tourism research: A review. *Journal of Sustainable Tourism*, *26*(3), 345–360. <https://doi.org/10.1080/09669582.2017.1411231>.
 - Şahin Körmeçli, P. (2024). Accessibility of urban tourism in historical areas: Analysis of UNESCO World Heritage Sites in Safranbolu. *Sustainability*, *16*(6), 2485. <https://doi.org/10.3390/su16062485>.
 - Sharpley, R., & Telfer, D. J. (2014). *Tourism and development: Concepts and issues* (2nd ed.). Channel View Publications.
 - Silvestre, B. S., & Țircă, D. M. (2019). Innovations for sustainable development: Moving toward a sustainable future. *Journal of Cleaner Production*, *208*, 325–332. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.09.244>.
 - Statistical Center of Iran. (2022). *Tourism statistics of Iran* (Report No. 1400-0-22-001). SCI Publications.
 - Sterman, J. D. (2000). *Business dynamics: Systems thinking and modeling for a complex world*. McGraw-Hill.
 - UNWTO (United Nations World Tourism Organization). (2018). *Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030*. World Tourism Organization.
 - UNWTO. (2019). *Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030*. World Tourism Organization.
 - Watkins, D., et al. (2010). Meta-study: A comprehensive approach to research synthesis. *Journal of Research Methods*, 15(2).
 - Zubiaga, M., Sopelana, A., Gandini, A., Aliaga, H. M., & Kalvet, T. (2024). Sustainable cultural tourism: Proposal for a comparative indicator-based framework in European destinations. *Sustainability*, 16(5), 2062. <https://doi.org/10.3390/su16052062>.

نحوه ارجاع به مقاله:

بقراتی، حمیده؛ حنایی، تکتیم (۱۴۰۵) تحلیل تأثیرات گردشگری بر محیط زیست در بافت تاریخی: مطالعه فرا روش، *مطالعات شهری*، ۱۵ (۵۸)، ۵۱–۶۶.
Doi: 10.22034/urbs.2025.143886.5174.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Motaleate Shahri. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited

